

ASİMETRİK ÖZ BENLİK PARADOKSU

Haktan BİRSEL

Onbeş Kasım Kıbrıs University, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

 0000-0002-5130-3322

Özellikle bizim milletimiz, milletini ihmal edişinin çok acı cezalarını çekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içindeki çeşitli toplumlar hep milli inançlara sarılarak milliyetçilik idealinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu onlardan ayrı ve onlara yabancı bir millet olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık.

*Kuvvetimizin zayıfladığı anda bizi hor ve hakir gördüler. Anladık ki kabahatimiz kendimizi unutmuş olmamızmış. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak, ilk önce bizim kendi benliğimize ve kendi milliyetimize bu hürmeti, hissi, fiili ve fikri olarak bütün davranış ve hareketlerimizde gösterelim. **Mustafa Kemal Atatürk...***

Giriş

Günümüz dünyasının bireysel ve toplumsal en büyük sorunu olan mikro milliyetçi başkaldırı için, asimetrik öz benlik savaşı, Soğuk Savaş Dönemi sonrasında paradoksları, ulus devletlerin korkulu rüyası, Existansiyalist arayış, Toplumların alternatif yaşam seçme çabaları, gibi mecazi tanımlardan oluşan cümleler, herhalde, bugün toplumların karşı karşıya kaldıkları sosyo-bunalım tabanlı kimlik korkularını hatta kabuslarını ifade etmektedir.

Bugün modern dünyadaki ulus devletlerin karşılaştığı bu problem sahası, aslında yeni değil, kökenleri, Aristo'nun yaşadığı çok eski çağlara hatta daha da eski dönemlere kadar dayanır ve ciddi anlamda içinden çıkılması çok zor olan çelişkili bağlantılar taşır. Her şey, Homo Sapiens Sapiens olarak bilim literatürüne geçmiş olan ve Türkçesi Akıllı Adam formatındaki insanın mağara duvarlarına, mağaranın kendisine veya kendi toplumuna ait olduğunu anlatan basit resimler çizmesiyle başlamış ve önce mağara sonra da su kaynağı ve yakın çevrede hâkimiyet kurmayla genişleyerek devam edip gitmiştir.¹

Dolayısıyla, insanların birbirlerine sahip çıkması ilk adım olmaktadır. Sonra da yaşam alanlarına sahip çıkılması ikinci adımı teşkil etmiştir. Bunların gerçekleşmesinin ardından da, anlaşmayı veya çatışmayı sağlayan dil, giyim, resimler gibi tanıtıcı öğeler gelmiş ve kültür yapıları oluşmaya başlamıştır. Bunu takip eden süreç, aslında hiç kimseye mutluluk getirmemiştir. Çünkü kültür yapıları, insanlara dünya yüzeyinde yeni bir sayfa açarken aynı zamanda da kültür savaşılarının başlangıcını teşkil etmektedir.²

Bu çerçevede makalede analitik bir çalışma metodu incelenerek toplumların kültürel farklılıklarının ortaya çıkardığı sorunlara ve bu sorunlar için nasıl politikalar üretildiği hususları incelenerek, günümüz dünyasında insanların ve toplumların en önemli problem sahasının kimliklerini koruma ve devlet politikalarının bu konuda destekleyici olmamalarından kaynaklanan paradoksun önemli bir sorun teşkil ettiği tezi incelenmiştir.

Kimlik Arayışı içindeki kaos

Sorunun temelini, bireyselden toplumsala doğru, kimlik, ırk, etnisite, ulus, ulusçuluk kavramları oluşturuyor. Yüzyıllar boyunca insan toplumlarının dokusunu araştıranlar, ırk ve onun ideolojisi olan ırkçılık üzerinde durmuşlardır. Kan bağı algılamasına dayandırılan ırk, birey ve toplum kimliği için temel argüman teşkil etmiştir.³ Fakat özellikle, 19. yüzyılın başından itibaren yapılan araştırmalar, kan bağı algılamasında esas alınması gerekenin ve en önemli şartın, ırkların saf olması gerektiği noktasında toplanmıştır. Araştırmalar bu yönde devam edince de ortaya yüzyıllar boyunca çeşitli nedenlerle yer değiştiren insanların, fiziki ve kültürel olarak

¹ İnsanoğlu, var oluşundan sonra, "Homo sapiens sapiens"e yani "akıllı adam" formuna dönüşmesiyle ve özellikle ön plana çıkan korunma, çoğalma ve sahiplenme güdülerinin güçlenmesi sonucunda topluluk oluşturarak yaşamaya başlamıştır. Semra Somersan, *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, İstanbul, s. 100.

² Birbirlerinden habersiz ve ayrı ayrı topluluk halinde yaşayan insan grupları, yüzyıllar içinde sosyokültürel bilinçleri arttıkça ve buna bağlı olarak istekleri çeşitlendikçe, ticaret, merak, seyahat ve savaş gibi nedenlerle, birbirleriyle etkileşime geçmişler, birbirlerinden maddi ve manevi kapsamlı birçok malzeme alıp vermişlerdir. Semra Somersan, "Babil Kulesi'nde Etnilerden Ulus-Devletlere", *Doğu-Batı Dergisi*, Sayı: 44, Nisan 2008, İstanbul, s. 56.

³ Anthony D. Smith, *Milli Kimlik, İletişim Yayınları*, 2010, İstanbul, s. 48.

kaynaştığı ve bu nedenle de saf bir ırkın dünyanın hiçbir yerinde kalmadığı hususu çıkmıştır.⁴

Bunun üzerine araştırmalar, Aristo'nun üzerinde durduğu ve eski Yunancada arkadaş topluluğu anlamına gelen "ethnos" ya da bilinen ismiyle "etnisite" kavramına dönmüştür. Toplumun fiziki ve manevi yapısına hitap eden ve bu yönü ile toplum bireylerinin sadece fiziki özelliklerini dikkate almayan bu kavram, zaman içinde kimlik olgusunun tam anlamı ile karşılığı olmuştur.

Dolayısı ile bir toplum dinamiğine dönüşen etnisite, hem bir toplumun varoluşunun devamlılığı için sosyal güç olmuş, hem de, güçlü toplumların zayıf olanlara karşı kullandığı etkili bir silah haline gelmiştir.⁵

"Hiç kimse doğum çığılığı attığı toplumdaki kurtulamaz", bu cümle, etnisite ve ulus alanlarında önemli çalışmalar yapan Gellner'e ait ve etnik yapıların toplum dinamiklerinde ne kadar önemli olduğuna işaret ediyor.⁶ Günümüzde, etnisiteyi oluşturan öğelerin neler olduğu konusunda önemli çalışmalar var. Fakat en çok kabul edilen çalışma, Smith'in. O, etnisitenin altı bileşeni olduğunu savunuyor ve pek çok araştırmacı tarafından kabul görüyor. Bunlar; Kolektif kimlik, Özel ortak kültür, Coğrafya, Tarih, Mitler ve Dayanışma duygusu.⁷ Bu altı unsuru bir arada tutan toplumlar, kendi özel etnik kodlarını yaratıyor. Etnik kodları sayesinde, diğerlerinden ayrılıyor. Tarihi süreç içinde her toplum, kendisine özel etnik kod oluşturuyor, fakat her biri günümüze kadar bu kodları taşıyamıyor. Bu durumda devreye etnik katmanlar giriyor. Yani, oluşturulan etnik kodların kuşaktan kuşağa aktarılması konusu.

Acaba nasıl oluyor da bazı toplumlar var oldukları zaman diliminden itibaren etnik kodlarının aktarımını gerçekleştirebilirken diğerleri bu konuda başarısız oluyor. Bu sorunun cevabı yine toplumların tarih içinde yaşadıklarında saklıdır. Tarihi süreç içinde toplum hayatı statik kalmıyor. Savaş, doğal afetler vb. nedenlerle, toplumların bazıları kırılma noktalarından geçiyor. Bu kırılma noktaları etnik katmanların hatasız oluşmasını engelliyor, bunun sonucunda da toplumun etnik bütünlüğü yok oluyor.⁸ Eğer, kuşaktan kuşağa aktarım eksiksiz olarak gerçekleşemezse toplumun etnik yapısındaki en önemli unsur olan dayanışma duygusu zedeleniyor. Güçsüz bir dayanışma, toplumun dışarıya karşı veya diğer

⁴ Bir yurttaşın kimliği artık toplumsal yapıda tuttuğu yerde değil, onun kafasına kazınmış olan kültürle tanımlanır. Bkz. Ernest Gellner, "Bir Kültürel Homojenizasyon Mantığı", Ed. Antoine Roger, Milliyetçilik Kuramı, Çev. A. Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2008, İstanbul, 78.

⁵ Steve Fenton, Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür, Çev. Nihat Şad, Phoenix Yayınları, 2001, Ankara, 122.

⁶ Ernest Gellner, "Bir Kültürel Homojenizasyon Mantığı", Ed. Antoine Roger, Milliyetçilik Kuramı, Çev. A. Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2008, İstanbul, s. 45.

⁷ Antony D. Smith, Ulusların Etnik Kökeni, Dost Yayınları, 1986, Ankara, s. 6.

⁸ Ergün Yıldırım, "Küresel Dünyada Milliyetçilik", Doğu-Batı Dergisi, (Milliyetçilik-1), Sayı. 38, 2006, Ankara, s. 79

toplumlardan gelen etnik etkilere karşı kırılğan olmasını sağlıyor. Bu tür toplumlar, iki safhadan geçiyor.

Birinci safhada, toplum dışarıdan gelen her türlü etkiye beğeni gösteriyor ve toplumda yer etmesini sağlıyor, ikinci safhada ise, kendisine ait özel nitelikleri bir kenara bırakarak diğerine dönüşüyor. Etnisite içinde kültür unsuru, dilden inanca, giyimden mimariye kadar içinde barındırdığı çeşitli ve değişik öğelerle çok önem taşıyor. Bir diğer önemli Amerikalı araştırmacı Farley, “*eğer toplumların kendilerine mal ettikleri giyim, mimari, renk ve davranış biçimlerini gösteren kültürel özellikleri olmasaydı, onları birbirlerinden nasıl ayırt edebilirdik*” diyerek etnisite özellikleri içinde kültüre özel bir önem veriyor.⁹

Bu hususu kendisine başlangıç noktası yapan Yinger de kendi araştırmaları doğrultusunda bir etnisite tanımı yapıyor ve; “*bir toplumun veya bir toplumdaki belli bir zümrenin, sosyal ve kültürel kodlar ile sahip oldukları karakteristik özellikler ile diğerlerinden ayrılması etnisitedir*” diyerek kültürel kodların önemini vurguluyor.¹⁰ Hepsinin yanında dili ayrı bir yere koymak gerekiyor. Çünkü bireylerin birbirleri ile anlaşabilmeleri ve birbirlerini etkileyebilmeleri için bu unsur çok önemli.

Bu konunun öneminin farkına varan ilk toplum İngilizler, 1200’lerin başlarında, toplumsal birliği ve beraberliği oluşturarak dayanışma duygusunu güçlendirmenin en önemli unsurunun dil birliğinden geçtiğinin farkına varmaları sonucunda, kullanılan dil İngilizce olmasına rağmen, yüzün üzerinde kullanımda olan lehçeler sayesinde ada devleti sakinlerinin birbirleri ile anlaşamadığı ortaya çıkıyor ve ortak bir dil yaratılması için çalışmalara başlanılıyor. “*Türk dili Türk Milletinin kalbidir*” özdeyişiyle Atatürk de dilin önemini vurguluyor. Yani, her birey tarafından kullanılan ortak dil, insanların birbirleri ile anlaşmalarından ziyade dayanışma duygusunun en üst noktalara çıkmasına imkân veriyor. Bu hususu, Gökalp; “*Toplumsal bilincin yansıdığı aynalardan birisi dildir*” şeklinde ifade ediyor.¹¹

Bunun yanı sıra, 21. Yüzyılın en önemli getirisi olan küreselleşmenin iyice hızlanması kimlik yapılarına da yansıyor ve insanların kafalarının karışmasına, devlet yönetimlerinin kimlik sorunlarına yeni çözüm arayışlarına yönelmelerine sebep oluyor. Bu konudaki kafaların ne kadar karıştığını Maalouf çok güzel bir şekilde ortaya koyuyor.

⁹ Bir diğer tanımlama ise kültürel kodlar ile yapılmaktadır. Buna göre, bir toplumun veya bir toplumdaki belli bir zümrenin, sosyal ve kültürel kodlar ile sahip oldukları karakteristik özellikler ile diğerlerinden ayrılması etnisitedir. John E. Farley, *Majority-Minority Relations, Fourth Edition, Prentice Hall, New Jersey, 1990, s. 200.*

¹⁰ Simpson Yinger, *Racial And Cultural Minorities, Harper &Brothers Publishers, New York, 1953, s. 156.*

¹¹ Ziya Gökalp, *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, Bordo Siyah Yayınları, 2007, İstanbul, s. 23.*

Maalouf diyor ki; “1976’da Lübnan’ı terk edip Fransa’ya yerleştiğimden beri, son derece iyi niyetli olarak defalarca, kendimi daha çok Fransız mı, yoksa daha çok Lübnanlı mı hissettiğim sorulmuştur. Cevabım hiç değişmemiştir. Her ikisi de. Gerçekte; Lübnan’da doğduğumu, yirmi yedi yaşına kadar orada yaşadığımı ve Arapçanın anadilim olduğunu nasıl unutabilirim. Ama öte yandan, yirmi iki yıldan beri Fransa topraklarında yaşamaktayım, onun suyunu içiyorum, kitaplarımı onun dilinde yazıyorum, burası artık benim için asla yabancı bir ülke olamaz. Yani, yarı Fransız, yarı Lübnanlı mı? Hiç de değil, benim birçok kimliğim yok, benim, özel bir dozda, onu biçimlendiren bütün öğelerden oluşmuş tek bir kimliğim var.”¹²

Bu açıklama iki değerlendirmeyi karşımıza getiriyor. İlki tarihi süreç içinde beynimize yerleşmiş olan primordial tabanlı kimlik algılamasının değiştiği, yani, yeni bir kimlik algılaması oluşuyor, belki buna yeni bir isim vermek gerekiyor. Günümüzde henüz bahsedilmese de yeni bir isim kaçınılmaz. Bu isim verilecekse de “Kültürel Kimlik” olmalı.¹³ (Acaba insanlar Venezüellalıyım ama kültürel kimliğim Alman diyebilir mi?) İkincisi, ırkın önemine vurgu yapan Deutsch; “*kan bağı ile temellenmiş olan ırk çok önemlidir. Güçlü bir bağ oluşturur ve asla yok edilemez ve birey onun kısılcısından kaçamaz*” diyerek ırk ile oluşan atalar bağının önemini belirtiyor.¹⁴

Buna karşın; etnisitenin toplumu şekillendirdiğini ve hatta değiştirdiğini savunan Gellner, etnik kültüre vurgu yapıyor ve “*Bir yurttaşın kimliği artık toplumsal yapıda tuttuğu yerde değil, onun kafasına kazınmış olan kültürle tanımlanır.*” diyerek üstü kapalı olarak etnisiteyi dikkate alıyor.¹⁵ Gerçekten de, küreselleşme, bireyleri yerlerinden ediyor, onların toplumlarından uzaklaşmalarını sağlıyor. İnsanlar, ticaret, yeni yaşam kurmak, eğitim, çalışma gibi ardı ardına sıralanabilecek birçok nedenlerle yer değiştiriyor. Hem de, kendi ülkelerinden daha çok farklı kültürlerin yaşamları etkilediği ve farklı dillerin konuşulduğu yerlere. Yeni yerler bu insanlara yeni olanaklar sunuyor. Bu insanlar, belli bir alışma devresi geçirdikten sonra bu yerleri benimsemeye başlıyorlar ve ardından yerleşik hayat geliyor. Fakat genel manada devletler, kendi toplumlarına karşı korumacı davranmaları nedeniyle, bu yeni ve farklı etnik yapıdaki insanları kolay kolay benimseyemiyor. Onları ikinci tür bir vatandaş, gelip geçici statü veriyor ve daha fazlasını sunmama temayülü gösteriyor. Ama insanların büyük çoğunluğu ikili bir yaşamı tercih ediyor. Kendi ortamında kendi kültürü ile dış ortamda misafir olduğu toplumun kültürü ile yaşıyor. Buna bireysel çok kültürlülük diyorlar. Bu grupların içinde uyum sağlayarak bireysel kabiliyetlerini gösterebilenler, yeni toplumları içinde kendilerine bir noktaya kadar ayrımcılığa uğramayacak bir statü elde

¹² Amin Maalouf, *Ölümcül Kimlikler*, YKY Yayınları, 2008, İstanbul, 12.

¹³ Orhan Türkoğan, “Türk Toplumunda Kültürel Kimlik”, 2023 Dergisi, Sayı 57, Ankara, 2006, 101.

¹⁴ Karl W. Deutsch, “Bir Toplumsal İletişim Mantığı”, Ed. Antoine Roger, *Milliyetçilik Kuramı*, Çev. A. Ufuk Kılıç, Versus Yayınları, 2008, İstanbul, s. 34.

¹⁵ Gellner, a.g.e., s. 34.

edebiliyorlar, ya diğerleri, onlar da “süpürge politikası” ile oradan oraya sürükleniyorlar.

XXI. Yüzyıl kimliklere sahiplenildiği yüzyıl mı olacak sorusuna Fransız düşünür Levy; “70’li yıllarda insanların temel sorusu haz ve hazzı nasıl engelsiz tadabilmeli şeklindeydi, 80’li yıllarda bu soru para ve daha çok para elde etmenin yöntemleri nedir’ e dönüştü. 90’lı yıllarda ise, Kimim ben?, Kimliğim nedir?Onu oluşturan yada çözen nedir kaygısı egemen” şeklinde ifade etmektedir.¹⁶ Açık olarak şu hususu belirtmek gerekmektedir. 20. Yüzyılda yaşanan toplumların sosyo-politik değişimlerin toplumsal boyutta etkileri, 21. Yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu etkiler ulus devletlerin hâkimiyetlerini sarsarken bir yandan da ulus devlet sınırları içinde kültürel varlıklarını koruyarak var olmaya çalışan “diğerleri” nin ulusçuluk yapmalarına neden olmuştur.¹⁷ Dolayısıyla, ırk, etnisite derken karşımıza bir de ulus, ulus devlet kavram ve bu kavramların diğerleri ile çatışması karşımıza çıkmış oluyor. Önemli olan husus şu soruya tek ve geçerli bir cevap bulunamamasından kaynaklanıyor. “Bütün toplumlar etnik özelliklere sahipken neden bazıları ulus olabiliyor?”

Bu sorunun cevabını tam olarak veremesek de doğru cevaba biraz olsun yaklaşabilmek için “ulus” kavramına bakmak gerekiyor. Le Bon’a göre; “bir ulus, bir nehre benzer, bu nehir akmakla beraber, kıyılarınun belirli olması nedeniyle, ilk bakışta değişmezlik görüntüsü verir. İnsan nehrinin akıntısına yön veren kıyılar, kalıtım, din, dil, gelenek, yasa, ahlak, eğitim gibi çeşitli sert nüfus birimlerinden oluşur. Bunlar aslında birer toplum düzenleyicisidir. Bu düzenleyiciler, büyük ölçüde bir değişiklikten korundukça, sosyal değişimler fark edilmeyecek derecede hafif ve iyi yönde olur.”¹⁸

Sarsıcı sosyal değişimlere hafif temas eden toplumlar, kendileri için en önemli unsurları olan etnik yapılarını korumayı başarıyor. Etnik tabakaları sağlam kalıyor ve kuşaktan kuşağa aktarım problemi yaşamıyor. Bu nitelikteki toplumlar da, modern çağ olarak isimlendirdiğimiz 20. Yüzyılda yaşanan ulus devletler yaratma projelerinde başarılı oluyor. Anderson “hayali cemaatler” şeklinde yaptığı tanıımı şu şekilde açıyor. Ulus; “kendisini hem egemenlik hem de coğrafi sınırlılık ile ilişkilendiren siyasi hayali bir topluluktur. Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama her birinin zihninde toplumlarının hayali yaşamaya devam edecektir.”¹⁹

¹⁶ Aras Yamul, “Etnisite Konusuna Giriş”, Varlık Dergisi, Cilt. 64, Sayı. 1072, 1997, İstanbul.

¹⁷ Fahri Atasoy, “Mikro Milliyetçilik ve Etnisite Problemi”, Türk Yurdu Dergisi, Ankara, 2000, s. 48.

¹⁸ Uzun bir tarihi süreç içinde bir arada yaşayan toplumlar sonuçta manevi duygularla birbirlerine bağlanmakta ve herhangi bir tehdit karşısında bu duygular onları kenetleyerek zamanı gelince eyleme geçmelerini sağlamaktadır. Gustave Le Bon, Tarih Felsefesi’nin Bilimsel Yasaları, Ufuk Yayınları, 1999, İstanbul, s. 133.

¹⁹ Eskinin hanedanlarına ait olan geçirgen ve egemenliği belirsiz olan mülkler, yeni ulus devletlerin sınırları olmuş ve o devlet bünyesinde yaşayan ve ulusalcılık duyguları en üst noktada olan toplumlar

Toplumun etnik özelliklerini temel alan Smith tarafından ulus; “*ortak bir kültüre ve geleneklere sahip, ortak mitleri ve tarihi olan, aynı tarihi toprak parçası üzerinde yaşayan insan topluluğudur*” tanımlaması yapılıyor.²⁰ Kurubaş’a göre ise ulus; “*kurumsal olarak ulus-devlet, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde, yönetimi altındaki toplulukları ve bunlara ait kimlikleri, gelenek ve köken mitlerini canlandırarak ortak kültür, simgeler ve değerler çerçevesinde türdeşleştirmeye çabalayan ve böylece tek bir bütün olarak genelleştirilmiş üstün kimlik içinde onları örgütleyen siyasi yapılarıdır*”.²¹

Ulusçuluk ise, kısaca, ulus devletin teşkilini ve güçlenmesini sağlayan ideoloji oluyor. Benzer şekilde de Aktoprak’ a göre; “*Ulus, belli bir grubun kendini ortak dil, din, tarih, soy, mekân gibi unsurların biri, birkaçı ya da hepsi üzerinden tanımladığı siyasi ve kültürel bir birimdir. Milliyetçilik ise, her şeyden evvel bir ulus inşa projesidir ve bu proje kolektif eyleme dayanır. Bu eylem ulus bazında, inşa edilen ortaklık duygusuyla ve ortak ulusal bilinçle beslenir. Tarih içinde biz ve onlar dikotomisini kullanarak karşımıza çıkan ideolojilerden biridir*” ifade edilerek ulus teşkilinde ulusçuluğun itici ve yaratıcı güç olduğunu vurguluyor.²²

Atatürk, ulus; “*dil, kültür ve mefkûre (gelecek) birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği cemiyettir diyor ve kısaca aynı harstan (kültürden) olan vatandaşların teşkil ettiği topluma ulus denir*” diyerek ulus yapısında kültürün önemine dikkatlerimizi çekiyor.²³ Bu açıklamalar sonucunda ortaya çıkan değerlendirme şöyle oluyor. İnsan toplulukları ancak etnik bilince sahip olduklarında sosyal bir topluma dönüşebiliyor. Fakat dönüşüm veya diğer bir deyişle etnik yapıya sahip olmak yeterli olmuyor. Etnik özelliklerin geliştirilerek korunması ve kuşaktan kuşağa aktarılması gerekiyor. Bu kapsamda, dayanışma duygusu, en önemli olgu olarak karşımıza çıkıyor.²⁴ Fakat bu noktada önemli bir problem sahası ile karşılaşılıyor. O da, dayanışma duygusunun nasıl sağlanabileceği. Bu noktada da dil en kritik unsur oluyor. Aynı dili konuşmak, sevinç, üzüntü ve ideallerin tanımlanması ve eşit olarak paylaşılabilmesi için önem kazanıyor.²⁵

için vazgeçilmez bir özelliğe dönüşmüştür. Benedic Anderson, Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, Metis Yayınları, 2007, İstanbul, s. 67.

²⁰ Smith, a.g.e.s 44.

²¹ Etnisite, atalara ait ortak miras ile karakterize edilir. Erol Kurubaş, “Etnik Sorunlar: Ulus Devlet ve Etnik Gruplar Arasındaki Varoluşsal İlişki”, *Doğu-Batı Dergisi, Sayı. 44, 2008, Ankara, s. 89.*

²² Elçin Aktoprak, “Avrupa Birliği ve Ulusal Azınlıklar”, *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği, Editörler: R. Özgür Dönmez, Gökhan Telatar, Phoenix Yayınları, 2008, Ankara, s. 43.*

²³ Afetinan, a.g.e., s. 33.

²⁴ Recep Boztemur, “Tarihsel Açından Millet ve Milliyetçilik”, *Doğu- Batı Dergisi (Milliyetçilik-I), Sayı. 38, 2006, Ankara, s. 33.*

²⁵ Dayanışma duygusunun güçlü olmasının en önemli şartı dil bütünlüğünde yatmaktadır. Çünkü etnik toplumun kendi içinde anlaşması ve diğer toplumlar tarafından ayrı bir unsur olarak görüntü vermesinin en önemli niteliği durumundadır Boztemur, a.g.e., s.99.

Toplumun parçası olarak her birey, ancak aynı dili konuştuğunda aynı duygu bütünlüğüne sahip olabiliyor. Toplum ulusa dönüşüyor, bundan sonra sınırlar önem kazanıyor. Ulus devlet kendi hâkimiyetini kurduğu egemenlik sahasını belirliyor ve bu coğrafyada otorite tesis etmeye yöneliyor. Vatan kavramı, toplumun bilincine yerleşiyor ve milliyetçilik duygularıyla besleniyor. Neticede, her ulus birbirinden irtibatsız olarak yaşasa herhangi bir problem ortaya çıkmayacak, ama, durum öyle değil, insanlar bir çok maksatla yer değiştiriyor, yeni gittikleri yerlerde bazen uzun bir süre bazen de bütün hayatı boyunca kalıyor. Kültürler bazen uyuşuyor, bazen de uyuşmuyor. Çok kültürlü bir yaşam deniyor fakat insanlar da devletler de bu yeni kavrama uyum sağlamakta zorlanıyor.

Tabî ki bu konuda vurgulanması gereken en önemli husus şudur ki, kültürel asimilasyona uğrayanlar sadece göçmen topluluklardır. Çeşitli nedenlerle başka toplumlara geçiş yapan bireylerden oluşan topluluklar, buradaki ulus devletlerin kültürlerine kanuni zorunluluklar ile uyum sağlıyorlar veya sağlamak zorunda bırakılıyorlar. Bunun haricinde kalanlar ise otoktonluk temelinde ele alınıyor ki, bu gruplar, ulus devlet ile bütünleşmiş ve ortak bir kültür içinde buluşmuş gruplardır. Burada sayı önemli değildir. Otokton kültürünün bütünleşmesi önemlidir. Bütünleşme süreci ne kadar kısa olursa genel toplum o kadar az zarar görmektedir.

“Anlaşamadıktan sonra ne işe yarar” sloganı ile günümüzün en önemli problem sahası olan ve kültürel yapıların en önemli unsuru olan dile dikkat çekilmesi gerekiyor. Dilde iki önemli husus var. İlki, dilin dışarıdan gelen etkiler ile kendisine has özelliklerini kaybetmesinin önüne geçilmesi, yani dilin korunması.

Bu kapsama, yabancı kelimeler ve deyimler giriyor. Farkına varılmadan kullanılmaya başlayan yabancı kelimeler, önce bireylerin ağızlarında, sonra da sokaklarda, mağazalarda, gazete ve dergilerde karşımıza çıkıyor ve bir anda yerleşiyor. Böylece, toplumun kendi öz benliğinin sesli simgesi olan dil, küreselleşmenin günümüzde kazanmış olduğu hızla birleştirici ve duygusal bağ oluşturucu özelliğini kaybediyor.²⁶ Diğer husus ise, toplumlar, aynı dili konuştuğunda dayanışma duygularını muhafaza edebiliyorlar. Aynı toplumda farklı dillerin öğrenilmesi ve konuşulması toplumun sadece bir kısmına zarar vermiyor, bütün toplum bundan etkileniyor.

Somersan, dilden kaynaklanan karmaşaya eski bir efsane ile vurgu yapıyor. *“Akadların Fırat nehri üzerindeki muhteşem Babilon şehrinde, göğe, cennete ulaşmak için inşasına başlanan Babil kulesi bile bunların yüzünden yarı yolda kalmış, efsaneye göre. Her biri ayrı dilden konuşan binlerce insan dolmuş oraya, Tanrı'nın insan türüne bir tür gazabı olarak bu insanlar ve lisanlar o kadar çok ve*

²⁶ *Etnik grup üyeleri nesnel açıdan “biz” olmanın gereği olarak dil, kültür, din gibi paylaşılan ortak ve ayırıcı değerlere sahip olduğu kadar, öznel olarak buna dönük bir aidiyet duygusu taşırlar. Bu nedenle etnisite için benimsenen kültür yapısının önemini büyük olmasının yanında dil olgusu zaman içinde birçok sebeple değişecek kadar kırılgandır. Kurubaş, Etnik Sorunlar...*

*çeşitliymiş ki, kimse birbirini anlamıyor, birinin yaptığını öteki bozuyormuş. İşler sarpa sarınca kule de, cennet hevesi de insanların kursaklarında, kavga ve karmaşa içinde ortada kalıvermiş ve insanlar cennete varamamış.*²⁷

Somersan'ın araştırmalarına göre, dünyada 6.912 farklı dil konuşuluyormuş.²⁸ En çok dil çeşitliliği Asya ve Afrika'daymış. Avrupa'da durum benzer durumda ama Avrupa Birliği'nin getirdiği çok kültürlü yaşam normları sayesinde karmaşık bir hal alıyor. Avrupa'da yerel ve birlik resmi dillerinin kullanımı ile ilgili problem sahaları var. Avrupa genelinde yapılan araştırmalar sonucunda bugün, Avrupa Birliği sınırları içinde İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca gibi diller dışında 42 azınlık dili olduğu, birlik sınırları içinde 14 milyon insanın ise tek lisan konuştuğu tespit edilmiş.²⁹

Avrupa Birliği çerçevesinde yapılan dil anlaşmaların en önemlisi, “*Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı*”, kısaca, yerel dillerin korunması ve kullanılmasına devlet yardımının esirgenmemesi öngörülmüştür.³⁰ Anlaşmanın devletlere sunduğu en önemli kolaylık, devletlerin kendilerine uygun modelleri seçebilmesi üzerine, fakat sonuçta, devlet bütünlüğünün korunması merkezinden hareket eden ulus devletlerin yönetim kademeleri, ulusal bütünlüğün zedelenmemesine yönelik düşünüyorlar ve bu düşünceye uygun modelleri seçiyorlar.³¹ Bu modeller de aynı ulus devletin içinde farklı dilleri konuşan azınlık gruplarına ters düşüyor ve bir türlü ortak nokta bulunamıyor.³²

Avrupa Birliği yapısı içinde resmi dillerin kullanılmasında ise, her üyenin resmi dilinin, geçerli olması noktasında problemler ortaya çıkıyor. Dolayısı ile her yapılan toplantılarda, milliyetçiliğin en önemli unsurlarından birisi olan resmi dilden hiçbir ülke vazgeçmiyor ve konuşmaların kendi dillerine çevrilmesini istiyor. (Çevirmen bulmak bazen zor oluyor. Örneğin, Fransızca konuşma Portekizceye anlık olarak

²⁷ Somersan, s. 44.

²⁸ Somersan, a.g.e. s. 100.

²⁹ Somersan, a.g.e. s. 54.

³⁰ Avrupa'nın azınlık politikası öncelikle temelde iki anlaşma metnine dayandırılarak birliğe katılmak için hazırlık yapan devletlere sunulmaktadır. Bunlardan birincisi 1992 yılında hazırlanan “*Bölgesel ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı*”dır. Şarta göre, bölgesel diller veya azınlık dilleri, bir devletin ülkesi içinde, o devletin nüfusunun geri kalanından sayıca az bir grup oluşturan vatandaşların geleneksel olarak kullandığı, o devletin resmi dil ya da dillerinden farklı dilleri ifade eder. Çavuşoğlu, a.g.e., s. 122.

³¹ Avrupa Birliği Anlaşmaları Başkanı Stefan Oeter, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 60. yıl kutlamaları töreninde özellikle Dil Şartına vurgu yaparak, “*Azınlık dillerinin korunması şartı, insan haklarının Avrupa'da azami ölçülerde uygulanabilirliğinin önemli bir argümanı olarak günümüzde yerini almaktadır. Çünkü bir genelleme yaparsak, dil kesinlikle ulusal bir azınlığın en önde gelen tanımlayıcısı ve birbirlerinden ayrımcısıdır. Bunun kaybedilmesini veya engellenerek yok edilmesini, azınlıklara yönelik asimilasyon politikalarının uygulama alanına konulması takip edecektir. Bu asimilasyon uygulamaları da Avrupa'da insan haklarının zedelenmesine yol açacaktır*” şeklinde konunun önemini ifade etmiştir. www.coe.int/t/dg4/education/mislang/default_fr.asp.

³² Birsen, Erdoğan, A. Şevket Ovalı, “*Bölgesel ve Azınlık Dilleri İçin Avrupa Şartı*”, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi”, Cilt 3, Sayı 2, İzmir, 2002, s. 44.

çevrilemediğinde, önce İngilizceye çevriliyor ve İngilizce bilen Portekiz çevirmen, İngilizce konuşmayı Portekizceye çeviriyor.), Toplantı metinleri için de aynı sorun ortaya çıkıyor. Metinler her üye devletin resmi diline çevriliyor ve çoğaltılıyor. İşgücü ve masraf inanılmaz boyutlara çıkıyor. Avrupa’da, bu sorunu aşmak için ortak ve yeni bir dil olarak “*Esperanto*” diline geçilmesi bile ciddi anlamda görüşülüyor.

Sonuç

Makalede de anlaşıldığı üzere insanlar doğaları gereği kültürel farklılıklara sahip olan ve bu farklılıkları ile yaşamayı tercih eden varlıklardır. Bu belki de insan olarak bizlerin en önemli özelliğimizdir. Ancak kültürel farklılıklar için sınırların belirlenmesi zor, daha doğrusu imkansızdır. Buradaki paradoks çek keskin bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü hem kültürel farklılıklar korunacak ve hem de fiziki sınır ayrımları yapılmayacak noktasında ortak bir noktada anlaşmak mümkün görünmemektedir. Bu yüzden de her ülkenin ayrı bir azınlık politikası vardır.

Bu politikalar kağıt üzerindeyken tehlikesizdir. Ancak uygulamaya aktarılma aşamasında çok ciddi problemler ortaya çıkmaktadır. Hepsi de benzersiz ve çözümsüz gibidir. Bu sorunsalın diğer bir boyutu da toplumların nüfusları ile ilgilidir. Nüfusu az olduğunda heterojen bir demografi problem teşkil etmemektedir. Ama bu oluşturulan politikaların uygulamalarının gelecekte de iyi olacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü asıl sorun toplumların nüfuslarının artması ile başlamaktadır ve çözümsüz şekilde ilerlemektedir. Ancak toplumların hoşgörü anlayışları yükseldikçe de çatışma alanları azalmaktadır. Dolayısı ile azınlık politikaları oluşturulurken hoşgörü anlayışının da yükseltilmesine yönelik çalışmaların yapılması son derece gereklidir.

Açıklama bildirimi

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İletişim

E-mail: haktanbirseld@gmail.com

Makaleni böyle alıntıluyun: Birseld.H. Asimetrik öz benlik paradoksu .Bilim ve İnovatif Teknolojiler Dergisi.Numara 31, 2024.s.82-95.<https://doi.org/10.30546/2616-4418.31.2024.1082>

XÜLASƏ

Asimmetrik özkimlik paradoksu

Haktan Birsəl

Onbeş Kasım Kipr Universiteti, Şimali Kipr Türk Cümhuriyyəti

Müasir dünyanın ən böyük fərdi və sosial problemi olan mikro-millətçi üsyan, asimmetrik öz-özünə müharibə, Soyuq Müharibədən sonrakı dövrün paradoksları, milli dövlətçiliyin kabusu, Ekzistensialist axtarış, cəmiyyətlərin alternativ həyat seçmək söyləri kimi metaforik təriflərdən ibarət cümlələr, yəqin ki, cəmiyyətlərin bu gün üzləşdiyi sosial-böhran əsaslı kimlik qorxularını, hətta kabuslarını ifadə edir.

Müasir dünyada milli dövlətlərin bu gün üzləşdiyi bu problem sahəsi əslində yeni deyil. Onun mənşəyi Aristotelin qədim dövrlərinə, hətta daha əvvəllərə gedib çıxır və o, bir-birinə zidd olan əlaqələri yaradır. Hər şey elmi ədəbiyyata Homo Sapiens adı ilə daxil olan insanın türkçə Ağıllı İnsan formatında mağara divarlarına sadə şəkillər çəkməsi ilə başladı, genişlənərək əvvəlcə mağaraya, sonra su mənbəyinə və yaxın ətrafa hakim kəsilərək davam etdi. Ona görə də ilk addım insanların bir-birinin qayğısına qalması idi. Sonra yaşayış sahələrinin qayğısına qalmaq ikinci addım oldu. Bunlar baş verdikdən sonra razılaşma və ya ziddiyyəti təmin edən dil, geyim və şəkillər kimi tanıtım elementləri, mədəni strukturlar yaranmağa başladı. Sonrakı proses əslində heç kimə xoşbəxtlik gətirmədi. Çünki mədəniyyət strukturları dünya səthində yeni səhifə açmaqla yanaşı, həm də mədəni savaqların başlanğıcını da təşkil etdi.

Bu məqalədə qoyulan kontekst ətrafında analitik bir araşdırma metodu çərçivəsində cəmiyyətlərin mədəni fərqliliklərinin yaratdığı problemlər və bu problemlər üçün siyasətlərin necə idarə edildiyi araşdırılır. Dünyada insanların və cəmiyyətlərin ən mühüm problem sahəsi öz kimliklərini qorumaq olması, bu mövzuda dövlət siyasətinin dəstəklənməməsindən irəli gələn paradoksun mühüm problem təşkil etdiyi tədqiq edilmişdir.

Açar sözlər: Milli dövlət, soyuq müharibə, sosial böhran, kimlik qorxusu, mədəni savaş, mədəni fərqlilik

SUMMARY

The Paradox of the Asymmetrical Self

Haktan Birsal

Onbeş Kasım Kıbrıs University, Turkish Republic of Northern Cyprus

For the micro-nationalist rebellion, which is the biggest individual and social problem of today's world, sentences consisting of metaphorical definitions such as asymmetric self-war, paradoxes of the post-Cold War period, nightmares of nation states, existentialist search, efforts of societies to choose an alternative life, probably express the socio-crisis-based identity fears and even nightmares that societies face today. This problem area faced by nation states in the modern world today is not actually new. Its origins date back to the very ancient times when Aristotle lived, or even earlier, and it carries contradictory connections that are very difficult to solve.

Everything started with the drawing of simple pictures on the cave walls by the human being who entered the scientific literature as Homo Sapiens Sapiens and whose Turkish name is Smart Man, and continued by expanding first with domination of the cave, then the water source and the immediate surroundings.

Therefore, the first step for people to take care of each other is to protect each other. Then, the second step was to take ownership of living their spaces. After these were realized, the promotional elements such as language, clothing, and pictures that ensure agreement or conflict came and cultural structures began to form. The process that followed did not actually bring happiness to anyone. Because while cultural structures open a new page on the surface of the world for people, they also constitute the beginning of cultural wars.

In this context, an analytical study method was examined in the article, and the problems caused by the cultural differences of societies and how policies were produced for these problems were examined, and the thesis that the most important problem area of people and societies in today's world is to protect their identities and

the paradox that arises from the state policies not being supportive in this regard constitutes an important problem was examined.

Key words: *Nation-state, Cold war, social crisis, identity fear, culture war, cultural difference*